

שלמים ולהעמידה כרבי יוסי [קושיית הרעק"א], כיון ששלשת הימים האמורים בדרשה כאן, הם שלשה ימים שמעלתם גדולה זו מזו, ומעלת היום השני מהראשון היא שביים שני הפרישה היתה ליום שלם שלילו עמו [כביאור המהרש"א שהובא לעיל], וזה שלא כרבי יוסי שלדעתו 'שלישי' הוא לימים השלמים ונמצא שהיום הראשון והשני היו שוים במעלתם (רש"ש). ויש שתיריך, שהדרשן כאן אמר במפורש שדבריו הם כרבנן (תוס' ר"ד).

מְלַמֵּד שְׂכָפָה הַקְּדוּשׁ פְּרוּךְ הוּא עֲלֵיהֶם אֵת הַהֵר כְּגִיגִית, ששמה שנאמר 'בתחתית ההר' ולא 'תחת ההר', משמע שהיו בתוך תחתית ההר כגיגית שמוקפת גם מהצדדים (מהרש"א).

וְאִם לֹא שָׁם תְּהֵא קְבוּרַתְכֶם, ומה שכפה והכריחם לקבל את התורה, כיון שכך היתה כונתו מתחילה, שהתנה הקב"ה בבריאת העולם שאם לא יקבלו את התורה יחזור העולם לתווה ובוהו (פני יהושע). ומה שהוצרך לכפות עליהם את ההר ולא היה די בכך שיאמר להם שהעולם יחזור לתווה ובוהו אם לא יקבלו את התורה, באמת היינו חך, וכפיית ההר פירושה שהודיע להם שהעולם עומד לחזור לתווה ובוהו אם ימאנו לקבל את התורה, ויקברו במים שיציפו את העולם (מהרש"א ע"ב, ב).

ואף שכבר הקדימו נעשה לנשמע ולמה היתה נצרכת הכפיה, אלא שהיה חשש שמא יחזרו בהם כשיראו את האש הגדולה שיצאה נשמתם מחמתה (תוס'). ויש שביאר, שהסכימו לקבל רק את התורה שבכתב, אבל את התורה שבעל פה לא רצו לקבל לפי שצריך הרבה עמל ויגיעה כדי ללומדה ויש בה דקדוקי מצוות, ולכן הוצרך לכופם לקבל גם את התורה שבעל פה (תנחומא נח, ג). ויש שביאר, שהכפייה היתה רק כדי להראות את מעלת התורה שקבלתה היא הכרחית לקיום העולם ואינה תלויה ברצונם, שלולא יקבלו את התורה היה העולם חוזר לתווה ובוהו. ועוד שעל ידי הכפייה הוברר לישראל שאינם יכולים לחזור בהם מקבלתם, כיון שקבלת התורה היא קיום העולם (מהר"ל תפארת ישראל לב).

מִכָּאן מוֹדְעָא רַבָּה לְאוֹרֵייתָא, ומה שנענשו בגלות בית ראשון קודם שקיבלוה מרצון בימי אחשורוש, יש שביאר, שהיה זה עבור התורה שבכתב אותה קיבלו מרצון (פני יהושע, וכדעת המדרש לעיל). ויש שביאר, שארץ ישראל ניתנה להם בתנאי שישמרו את התורה, ועל כך אמר להם 'שם תהא קבורתכם', שאם לא יקבלו את התורה לא יכנסו לארץ ישראל אלא ימותו במדבר, ומשגלו מסרו מודעא שמעתה אין הם מחויבים לקיים את התורה, כיון שהקבלה היתה רק לענין זכותם לשבת בארץ (רמב"ן וחי' הר"ן). ויש שביאר, שמצד הדין אין כאן 'מודעא' כיון שעל כל פנים התכוונו לקבל ופיהם וליבם היו שוים, וכוננת הגמ' היא שאם יטענו המינים בדורותינו שקיבלוה באונס, נשיב להם שגם לשיטתם בטלה כבר טענתם, שכן בימי אחשורוש חזרו וקיבלוה מרצון (ריטב"א).

הַדָּרִד קְבִילוּהּ בְּיָמֵי אַחְשָׁרוֹשׁ, מאהבת הנס שנעשה להם (רש"י). ויש שחלק, שהרי הרבה ניסים נעשו לישראל ובמה שונה נס זה משאר ניסים, אלא הטעם הוא, שכיון שקיבלו עליהם מקרא מגילה והוסיפו מצוה מחמת עצמם, גילו בדעתם שכל התורה היא גם כן מרצון, שאם היא מתוך אונס מדוע הוסיפו עליה מצוה מרצונם, ודומה זה למה ששנינו (ב"ב ד, ב) 'עמד ניקף וגדר את הרביעית מגלגלים עליו את הכל', מפני שבזה שהוסיף לגדור מחיצה רביעית גילה דעתו שרוצה בהיקף כולו (מהר"ל בגור אריה שמות יט, ז) ויחידושיו כאן.

הָא מְנִי רִבְנָן הִיא, שאף שרבי יוסי הוא ששנה הברייתא של סדר עולם, מבואר בגמ' (יבמות פב, ב) שישנם דברים ששנה בברייתא זו ואינם כשיטתו (רש"ש).

בְּחֻמֵּי שִׁבְעָה מִזְבַּח, כמו שנאמר (שמות כד, ד) 'ויבן מזבח תחת ההר' (רש"י). ומסתבר שהיה זה בחמישי, לפי שאז לא עלה משה להר, ומסתמא לא הלך בטל באותו יום אלא שבנה מזבח (מהרש"א). ואף שפסוק זה נאמר אחר מתן תורה, אין מוקדם ומאוחר בתורה (שם בשם רש"י שם יט, א).

מִשּׁוּם טוֹרַח טוֹרַח שְׁבַת, אין הפירוש שלולא טורח שבת היה עולה משה לקבל את התורה בערב שבת, שהרי הברייתא כאן היא רבי יוסי, ולשיטתו משה הוסיף את ערב שבת לפרישה, אלא שמשום טורח שבת לא עלה משה בערב שבת כמו בימים לפני כן. אמנם לולא ציווי הפרישה, לא היה מניח משה מלקבל את התורה משום טורח שבת (מהרש"א).

אוֹרֵיָאן תְּלִיתָא, תורה נביאים וכתובים (רש"י), ואלו שלש דרגות בתורה זו למעלה מזו, שהכתובים ניתנו ברוח הקודש, ולמעלה מהם הנביאים שנאמרו בנבואה, ולמעלה מהם התורה שניתנה על ידי משה רבינו באספקלריא המאירה (מהרש"א). ויש מפרשים, שהשילוש הוא תורה שבכתב, תורה שבעל פה, וסתרי תורה (ריטב"א), או סיפורי התורה, מצוות התורה, וסתרי תורה (שם).

לְעַם תְּלִיתָא, כהנים לויים וישראלים (רש"י), והם בשלש דרגות זו למעלה מזו, שישראל קדושים מהאומות, ולמעלה מהם הלויים, ולמעלה מהם הכהנים (מהרש"א).

עַל יְדֵי תְּלִיתָא, משה הוא שלישי לבטן - מרים אהרן ומשה (רש"י). והם בשלש דרגות זו למעלה מזו, שמרים היתה לה מעלה בנבואה בדברים שאינם נוגעים למצוות התורה, ויותר ממנה במעלה אהרן שכמה פרשיות בתורה נאמרו לו מפי הקב"ה, ויותר מהם במעלה משה שלא קם כמוהו בנבואה וכל התורה נקראת על שמו (מהרש"א).

בְּיוֹם תְּלִיתָא, לפרישה (רש"י), וגם כאן יש שלש דרגות זו למעלה מזו, שביים הראשון לפרישה לא היו פרושים מתשמיש של לילה, ולמעלה ממנו יום שני של הפרישה שהיו פרושים מהלילה, ולמעלה מהם יום השלישי שנגמרה הפרישה וטבלו ונטהרו לקבל את התורה (מהרש"א).

בְּרִחָא תְּלִיתָא, שישראל היו שטופים בעבירות כמעשה מצרים ולא היו ראויים לקבל את התורה עד לאחר חמישים יום כדי שידככו באותם ימים. ועלו מדרגה לדרגה, שבחודש הראשון נתן להם הקב"ה מצות מילה ופסח כדי שיפרישו עצמם ממעשה מצרים, ובחודש השני עלו במעלתם וניתנו להם כמה מצוות במרה ובמן, ובחדש השלישי באו למעלה עליונה עד שהיו ראויים לקבל את התורה (מהרש"א).

כְּמֵאן כְּרִבְנָן, הסוברים שביים חמישי בשבוע הפרישם, וכיון שבשבת ניתנה תורה, נמצא שהיא היום השלישי לפרישה [מה שאין כן לרבי יוסי שביים רביעי בשבוע הפרישם, שבת שבה ניתנה תורה היתה היום הרביעי לפרישה] (רבינו חננאל). ואף שכבר בפסוק נאמר (שמות יט, טז) 'ויהי ביום השלישי', ובהכרח שלרבי יוסי הפירוש הוא 'שלישי' של ימים שלמים לילה ויום (רש"י לעיל פז, א), אין לפרש גם את הדרשה כאן 'שלישי' הוא של ימים